

Македонско здружение на млади правници

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN ОТВОРЕНО
SOCIETY ОПШТЕСТВО
MACEDONIA МАКЕДОНИЈА

Унапредување на про боно правната помош и алтернативните начини за
решавање на спорови во РСМ

МОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА ПРО БОНО КУЛТУРАТА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ

Автор: д-р Јелена Ристик
Уредници: Гоце Коцевски
Светлана Црвенковска

Февруари 2020

СОДРЖИНА

РЕЗИМЕ	3
1. ВОВЕД ВО ПРОБЛЕМОТ	4
2. АНАЛИЗА НА КОНТЕКСТ.....	6
4. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	16
БИБЛИОГРАФИЈА	18

РЕЗИМЕ

Понудениот документ за јавни политики е изработен врз основа на информации, податоци и препораки во насока на изготвување на предлози за соодветна правна рамка и политики, во контекст на подобрување на *pro bono* културата во Република Северна Македонија. Имено, подобрувањето на *pro bono* културата директно влијае на подобрување на степенот на обезбедување *pro bono* правна помош, а со тоа и на подобрување на нивото на еднаков пристап до правда, особено во однос на сиромашните и маргинализираните групи граѓани.

Податоците се собрани по пат на анализа на релевантна литература, извештаи, истражувања и прописи, како и преку веб-анкета на адвокати со користење онлајн платформа за истражување на јавното мислење и структурирани фокус-групи со адвокати. Во подготовката на документот се појде и од „Извештајот за можностите и перспективите на про боно правната помош во Република Македонија” на Македонското здружение на млади правници.

Анализите, согледувањата, заклучоците и препораките од овој документ за јавни политики се наменети за законодавците и креаторите на политиките во правосудството, но и за адвокатите, нотарите, извршителите, медијаторите, невладините организации и сите останати кои на некаков начин учествуваат или би можеле да учествуваат во обезбедувањето на *pro bono* правна помош, односно *pro bono* правни услуги. Главните заклучоци и препораки имаат за цел да придонесат кон воспоставување на систематски и структуриран пристап кон обезбедувањето *pro bono* правна помош, со што ќе се зголемат можностите за еднаков пристап до правда на ранливите категории граѓани.

1. ВОВЕД ВО ПРОБЛЕМОТ

Пристапот до правда претставува важна современа правна тема, како во националното, така и во меѓународното право. Во меѓународното право, нормите за пристап до правда на поединците им обезбедуваат права во рамките на режимите за човекови права.¹

Така, според меѓународното и европското право за човекови права, поимот пристап до правда ги обврзува државите на секој поединец да му гарантираат право на пристап до суд, со цел да ги заштити своите права во случај кога истите се повредени. Во определени околности, поимот пристап до правда означува и обврска на државите на поединците да им гарантираат право на пристап до тело за алтернативно решавање на спорови, во случај на прекршување на нивните права. Имено, правото на пристап до правда претставува право кое им овозможува на поединците да ги реализираат своите права.²

Пристапот до правда опфаќа повеќе основни човекови права, како што е правото на правично судење според член 14 од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права, член 6 од Европската конвенција за човекови права и член 47 од Повелбата за основни права на ЕУ, како и правото на ефективен правен лек согласно член 2 од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права, член 13 од Европската конвенција за човекови права и член 47 од Повелбата за основни права на ЕУ. Иако различни системи го регулираат спроведувањето на Меѓународниот пакт за граѓански и политички права, Европската конвенција за човекови права и Повелбата за основни права на ЕУ, заеднички принцип за сите е дека правата на правично судење и ефективен правен лек првенствено треба да се спроведуваат на национално ниво.³

Следствено, државите имаат обврска да го гарантираат правото на пристап до правда како основно човеково право. Притоа, ова право ѝ наложува на државата како негативни, така и позитивни обврски. Имено, ова право не само што бара државата да се воздржи од наштетување на поединецот во оваа смисла, туку истовремено бара државата да преземе позитивни активности во насока да му овозможи на поединецот ефективно уживање на ова право. Ова значи дека државата не само што треба да има функционален судски систем, туку, исто така, истиот треба да биде достапен *de facto*.⁴

Сепак, честопати пристапот до правда е ограничен поради недостаток на финансии. Многумина кои имаат право и потреба да бараат судска заштита на нивните права не можат да го сторат тоа поради недостаток на финансиски средства за обезбедување на правна помош, или плаќање на такси и други трошоци на постапката. Дополнително, честопати се случува овие лица воопшто и да не ги знаат нивните права, вклучително и нивното право на пристап до бесплатна правна

¹ Gruodyte, E., *Pro Bono Work vs. Legal Aid: Approaches to Ensuring Access to Justice and the Social Responsibility of the Attorney*, Baltic Journal of Law and Politics, Volume 5, Number 2, 2012, p.45

² European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, *Handbook on European Law Relating to Access to Justice*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2016, p.15

³ *Ibid.*

⁴ Gruodyte, *supra* note 1, p.45

помош, или како и каде да аплицираат за такво право.⁵

Според правото на ЕУ и Советот на Европа, правната помош не мора да има одредена и унифицирана форма. Имено, државите имаат обврска да го регулираат системот на правна помош, но тие се слободни да одлучуваат на кој начин ќе ја исполнат својата обврска. Како резултат на тоа, системите за правна помош честопати се разликуваат меѓу себе.⁶ Правната помош може да се состои од бесплатно застапување или помош од страна на адвокат и/или ослободување од плаќање на трошоците на постапката, вклучително и судски трошоци.⁷ Овие аранжмани може да се предвидат заедно со други комплементарни начини за поддршка, како што се *pro bono* застапување, центри за правни совети и слично, кои може да бидат финансирани од државата, управувани од приватниот сектор или управувани од невладини организации.⁸

Имено, државата е должна да осигура ефективен систем на правна помош финансиран од страна на државата. Притоа, обезбедувањето *pro bono* правна помош може да служи како комплементарен начин за надополнување на овој систем.

Во оваа смисла, имајќи ја предвид определбата на Република Северна Македонија („РСМ“) да стане полноправна членка на ЕУ, се наметнува обврската државата да го регулира системот на правна помош согласно правната рамка и стандардите на ЕУ во оваа област.

Системот за правна помош во РСМ првенствено е регулиран со Законот за бесплатна правна помош.⁹ Во однос на обезбедувањето *pro bono* правна помош, не постојат законски одредби кои се однесуваат на ова прашање. Сепак, ова прашање е регулирано со актите на Адвокатската комора на Република Северна Македонија („АКРСМ“). Уште повеќе, обезбедувањето *pro bono* правна помош е подигнато на ниво на професионална обврска во рамки на актите на АКРСМ.

Според истражувањата, 78% од испитаниците, или вкупно 90 адвокати, одговориле дека имаат обезбедено *pro bono* правна помош во текот на 2017 година.¹⁰ Притоа, на прашањето на кои категории лица им била обезбедена *pro bono* правна помош, 67 испитаници одговориле дека тоа биле лица што живеат во сиромаштија, а 62 испитаници одговориле дека тоа биле жени. Вкупно 38 испитаници обезбедиле *pro bono* правна помош на лица од ромска етничка припадност, додека, пак, 16 одговориле дека работеле со невладини организации што ги штитат правата на горенаведените категории на граѓани. Од страна на 17 испитаници била обезбедена *pro bono* правна помош за деца, од страна на 12 испитаници била обезбедена *pro bono* правна помош за лица со попреченост, додека, пак, 7 испитаници одговориле дека тоа го направиле за лица што злоупотребуваат дроги и алкохол. Само 2 испитаници одговориле дека обезбедиле *pro bono* правна помош за лица кои се припадници на ЛГБТИ-заедницата.¹¹

5 *Ibid.*

6 *Airey v. Ireland*, 9 October 1979, § 26, Series A no. 32

7 *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH v. Bundesrepublik Deutschland*, 22 December 2010, § 48, C-279/09

8 European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, *supra note 2*, p.58

9 Службен весник на РСМ бр.101/2019 од 22.05.2019 година

10 Коцевски, Г., Зефик, П., Црвенковска, С., Извештај за можностите и перспективите на про боно правната помош во Република Македонија, Македонско здружение на млади правници, Скопје, 2018 г., стр. 15

11 *Ibid.*, стр.17

Притоа, главни фактори што позитивно влијаат врз обезбедувањето *pro bono* правна помош од страна на адвокатите се професионалната обврска да се помогне во заедницата и личната сатисфакција, додека други фактори се признанието во заедницата, вмрежување со невладини и хуманитарни организации, волја за помош, привлекување на кадар и слично.¹² Од друга страна, најважна причина за неможноста да се обезбеди *pro bono* правна помош е недостигот на време, додека за дел од испитаниците една од најважните причини поради кои не е обезбедена *pro bono* правна помош е тоа што сметаат дека државата има обврска да ги покрие трошоците за правна помош на сиромашните граѓани.¹³

Не постојат точни податоци за тоа дали и во кој обем припадниците на други правни професии, како што се нотарите и извршителите, обезбедиле *pro bono* правни услуги. Ваков вид на податоци не постојат ниту во однос на медијаторите. Недостатокот од вакви податоци, се должи, пред сè, на отсуството на стручни и научни трудови, чиј предмет на истражување и анализа е *pro bono* културата во Република Северна Македонија.¹⁴

Во секој случај, податоците произлезени од горенаведеното истражување покажуваат дека обезбедувањето *pro bono* правна помош носи потенцијал во значајна мера комплементарно да го надополни системот за правна помош и да го олесни пристапот кон правда, особено во однос на маргинализирани и ранливи категории на граѓани. Сепак, недостатокот на прецизни правила и процедури во однос на обезбедувањето *pro bono* правна помош, односно *pro bono* правни услуги, како и недостатокот на политики кои ќе бидат соодветни да придонесат кон промовирање и развивање на *pro bono* културата, го оневозможуваат целосниот развој на потенцијалот што го носи ваквата можност.

¹² *Ibid.*, стр.19

¹³ *Ibid.*, стр.18

¹⁴ *Ibid.*, стр.4

2. АНАЛИЗА НА КОНТЕКСТ

За потребите и целта на овој документ, многу е важно јасно да се направи дистинкција помеѓу термините *pro bono* правна помош и бесплатна правна помош. Имено, овие два термина неретко и сосема погрешно се употребуваат како синоними, при што се создаваат забуни и проблеми во разбирањето, толкувањето и примената на определени законски одредби.

Изразот *pro bono* потекнува од латинскиот термин *pro bono publico*, што значи „за јавно добро и за благосостојба на сите”.¹⁵ Во оваа смисла, *pro bono* правна помош означува правна помош без награда или волонтерска правна помош.¹⁶ За разлика од *pro bono* правната помош, бесплатната правна помош е правна помош одобрена и финансирана од страна на државата.¹⁷

Имено, кога се работи за *pro bono* правна помош, правната помош е бесплатна како за странката, така и за адвокатот, кој правната помош ја пружа волонтерски, односно без надомест. Од друга страна, кога се работи за бесплатна правна помош, правната помош којашто ја дава адвокатот е бесплатна само *vis-à-vis* странката, а не и *vis-à-vis* адвокатот. Во овој случај се работи за државно финансирана правна помош од судскиот буџет или од буџетот на РСМ.

Значи, се работи за два различни системи во однос на карактерот на пружената правна помош, од аспект на тоа дали адвокатот има право на определен надомест. Од друга страна, и двата система имаат иста благородна цел: да се овозможи правна помош и пристап до правда на граѓаните кои како припадници на сиромашни и маргинализирани групи не можат истата да си ја дозволат.

Притоа, исто така е важно да се истакне дека, освен државно финансираната правна помош врз основа на Законот за бесплатна правна помош, како *pro bono* правна помош не се смета: задолжителна одбрана и одбрана за сиромашни обезбедена согласно Законот за кривична постапка; правна помош без награда која е обезбедена на пријатели, членови на семејството и други слични лица (не се работи за сиромашна странка); обезбедена правна помош без награда, со договор за наплата на награда по правосилно завршување на спорот и слично.¹⁸

Адвокатурата претставува уставна категорија, која е дефинирана во член 53 од Уставот на РСМ¹⁹ како „самостојна и независна јавна служба што обезбедува правна помош и врши јавни овластувања во согласност со закон”. Притоа, креаторите на Уставот ја поместиле дефиницијата на адвокатурата во делот на Уставот посветен на гаранциите на основните слободи и права. Имено, адвокатурата е единствена јавна служба во сферата на човековите права. Истовремено, таа е и единствена јавна служба предвидена со Уставот.²⁰ Дефиницијата на адвокатурата утврдена во

15 Buckley, M., Sims, J.H., and others, “Tension at the Border”: *Pro Bono and Legal Aid, A Consultation Document prepared by the Canadian Bar Association’s Standing Committee on Access to Justice*, The Canadian Bar Association, Ottawa, 2012, p.2

16 Said, A., Harley, G., *Comparative Analysis of Bar Associations and Law Societies in Select European Jurisdictions*, World Bank Multi-donor Trust Fund for Justice Sector Support in Serbia, 2017, p.31

17 Член 3 од Законот за бесплатна правна помош, Службен весник на РСМ бр.101/2019 од 22.05.2019 година

18 Коцевски, Г., Зефик, П., Црвенковска, С., *supra note* 10, стр. 6

19 Службен весник на РСМ бр. 52/1991; 1/1992; 31/1998; 91/2001; 84/2003; 107/2005; 03/2009; 49/2011; 6/2019

20 Шкарик, С., Силјановска-Давкова, Г., Уставно право, Култура, Скопје, 2009, стр.745

Уставот е скоро дословно пресликана и во Законот за адвокатура.²¹

Според Законот за адвокатура, „правната помош се состои во давање на правни совети, застапување во водење преговори и вршење услуги од областа на деловен протокол, составување на исправи за правни дела, составување на договори за основање, партнерство, соработка и слични акти во врска со основањето или работењето на деловните субјекти, составување на поднесоци во судски и други постапки, застапување на странките пред судовите, државните органи, органите на единиците на локалната самоуправа и други правни и физички лица, одбрана на осомничени и обвинети лица и вршење на други работи на правна помош”.²²

Токму воспоставувањето на адвокатурата како јавна служба го налага вградувањето на јавниот интерес во секојдневната работа на адвокатите, како суштинска одговорност на професијата. Во оваа смисла, пружањето на *pro bono* правна помош, особено на сиромашните и маргинализираните граѓани, како и промовирањето и развивањето на *pro bono* културата воопшто, претставува еден од основните столбови во насока на исполнувањето на оваа должност. Имено, можноста за пристап кон правна помош и застапување често пати е единствената брана меѓу ранливите групи на граѓани и неправдата.

При оставарувањето на адвокатската дејност, адвокатот е должен да се раководи исклучиво од интересите на странката кои ги заштитува на најдобар начин со законски средства.²³ Дополнително, правната помош на странката адвокатот ја дава совесно и стручно, согласно со закон, Кодексот на адвокатската етика и другите акти на Комората и како тајна го чува она што му го доверила странката.²⁴

Законот определува дека адвокатот има право на награда и надоместок на трошоците во вршењето на својата дејност, при што упатува на Тарифата за награда и надоместок на трошоците за работа на адвокатите.²⁵ Притоа, не постои законска одредба која ја регулира ситуацијата кога странката не е во можност да ги исплати наградата и трошоците за работата на адвокатот.

За разлика од законот, Тарифата за награда и надоместок на трошоците за работа на адвокатите ја регулира ситуацијата кога странката не е во можност да ги исплати наградата и трошоците за работата на адвокатот: „На странката, која по законот може да биде ослободена од плаќање на трошоци на постапката (сиромашко право), адвокатот е должен да ѝ даде бесплатна правна помош”.²⁶ Притоа, во овој контекст, важно е да се има предвид дека адвокатот и странката можат слободно да ја договараат наградата и трошоците, но не пониско од предвидените со Тарифата.²⁷ Имено, наплатувањето и договарањето на пониска награда за застапување и пружање правна помош спротивно на висината утврдена со Тарифата претставува дисциплинска повреда.²⁸

21 Член 2 став 1 и 2 од Законот за адвокатура, Службен весник на РСМ бр. 59/2002, 10/2003, 34/2003, 60/2006, 29/2007, 8/2008, 106/2008, 20/2009, 117/2009, 135/2011, 113/2012, 148/2015

22 Член 3 од Законот за адвокатура

23 Член 2 став 3 од Законот за адвокатура

24 Член 17 став 1 од Законот за адвокатура

25 Член 19 од Законот за адвокатура

26 Член 6 од Тарифата за награда и надоместок на трошоците за работа на адвокатите, Службен весник на РСМ бр. 4/1994, 80/2002, 14/2005, 20/2005, 22/2008, 153/2008, 147/2009, 152/2009, 164/2010, 164/2010, 35/2011, 51/2012, 111/2015, 122/2016, 126/2016, 11/2017, 13/2017

27 Член 1 од Тарифата за награда и надоместок на трошоците за работа на адвокатите

28 Член 13 од Правилникот за дисциплинска одговорност на АКРСМ од 10.09.2018 година

Освен во Тарифата за награда и надоместок на трошоците за работа на адвокатите, одредби за давање адвокатски *pro bono* услуги кога се работи за сиромашна странка се предвидени и во Кодексот за професионална етика на адвокатите, адвокатските стручни соработници и адвокатските приправници на АКРСМ. Имено, во главата „Односот кон странката и предметот“ во рамките на Кодексот е предвидено: „Доколку се работи за сиромашна странка која не е во состојба да ја плати наградата на адвокатот во полн износ, тоа не може да влијае на ускратување на тоа да се даде правна помош или вршење на јавно овластување, бидејќи ова претставува традиционална и чесна задача на адвокатската професија”.²⁹

Понатаму, во истата глава од Кодексот се предвидува дека доколку „е во прашање странка која ги исполнува условите за давање на бесплатна правна помош согласно нормативните акти на АКРСМ, адвокатот е должен да не бара никакво надоместување, имајќи го притоа постојано предвид старото етичко начело на адвокатите: никој, поради неможност за плаќање на наградата на адвокатот, да не остане без адвокатска и квалитетна правна помош”.³⁰

Што се однесува до процесните импликации на обезбедувањето на *pro bono* правна помош од страна на адвокатите, потребно е да се земат предвид: Законот за парнична постапка, Законот за општа управна постапка, Законот за управни спорови, Законот за кривична постапка, Законот за правда на децата, Законот за нотаријатот и Законот за извршување. Дополнително, во контекст на можноста за обезбедувањето на *pro bono* правни услуги од страна на останатите правни професии, потребно е да се разгледаат, пред сè, Законот за нотаријатот и Законот за извршување. Истовремено, потребно е да се разгледа и Законот за медијација, во врска со можноста за обезбедување на *pro bono* услуги од страна на медијаторите.

Законот за парнична постапка не предвидува задолжително застапување од страна на адвокат во парничната постапка. Во однос на сиромашни странки, законот предвидува ослободување од плаќање на трошоците на постапката на странката која според својата општа имотна состојба не е во можност да ги поднесува овие трошоци без штета за својата нужна издршка и нужната издршка на своето семејство.³¹ Кога странката е ослободена од плаќање на трошоци на постапката, може да побара од судот да определи да ја застапува полномошник од редот на адвокатите, ако е тоа нужно заради заштита на нејзините права. Притоа, странката се ослободува од плаќање на трошоци и награда на назначениот полномошник.³² Во случај кога странката е ослободена од плаќање на трошоците на постапката, од средствата на судот ќе се исплати аванс за трошоците на сведоците, вештаците, преведувачите, толкувачите, за увид и за издавање на судски оглас, како и трошоците на поставениот полномошник.³³ Овие одредби се применливи и во рамки на вонпарничната постапка.

Законот за општа управна постапка, исто така, не предвидува задолжително застапување од страна на адвокат. Законот предвидува можност странката да

29 Точка 1 алинеја 4 во главата „Односот кон странката и предметот“ од Кодексот за професионална етика на адвокатите, адвокатските стручни соработници и адвокатските приправници на АКРСМ

30 Точка 8 во главата „Односот кон странката и предметот“ од Кодексот за професионална етика на адвокатите, адвокатските стручни соработници и адвокатските приправници на АКРСМ

31 Член 163 став 1 од Законот за парнична постапка, Службен весник на РСМ бр. 79/2005, 110/2008, 83/2009, 116/2010, 124/2015

32 Член 165 од Законот за парнична постапка

33 Член 166 од Законот за парнична постапка

биде ослободена од поднесувањето на трошоци во целост или делумно, од страна на органот кој ја води постапката, доколку тие сериозно ја доведуваат во прашање нејзината имотна состојба.³⁴ Адвокатските трошоци не се наведени експлицитно во оваа смисла, за разлика од трошоците за вештаци, сведоци, патни трошоци и слично.

Според новиот Законот за управни спорови,³⁵ странката не е задолжена да биде застапувана од страна на адвокат. Законот предвидува дека „доколку судот во управен спор одлучува за право, обврска или правен интерес, за трошоците на постапката одлучува според одредбите од Законот за парнична постапка”.³⁶ Ова значи дека странката може да се повика на одредбите на Законот за парнична постапка, кој во определени случаи предвидува на странката да ѝ биде доделен адвокат, за кого трошоците ќе паднат на товар на судскиот буџет. Ова решение е појасно и попрецизно од решението предвидено во актуелниот Закон за управни спорови,³⁷ каде што не е доволно јасно дали странката може да се повика на Законот за парнична постапка во врска со ослободувањето од трошоци за адвокатско застапување во определени ситуации.

Законот за кривична постапка експлицитно предвидува дека бранител може да биде само адвокат.³⁸ Законот во определени случаи предвидува задолжителна одбрана со бранител и бранител по службена должност,³⁹ како и можност за ослободување сиромашна странка од плаќање на адвокатски трошоци, кога не постојат услови за задолжителна одбрана (одбрана на сиромашни).⁴⁰ Судот оценува дали постојат услови за доделување на одбрана на сиромашни, при што предвид ги зема и тежината на кривичното дело и сложеноста на случајот. Доколку судот одлучи да определи адвокат, трошоците ќе бидат на товар на Буџетот на РСМ.

Во однос на критериумите за утврдување на **финансиската состојба** на лицата кои се квалификуваат за бесплатна правна помош во кривичните предмети, треба да се напомене дека истите не се јасно дефинирани, па оттука произлегува и различната практика кај домашните судови. Имено, за разлика од Законот за бесплатна правна помош кој се применува во граѓанските и во другите постапки, во судската практика не постојат јасно дефинирани критериуми за утврдување на финансиската состојба за лицата кои се квалификуваат за бесплатна правна помош во кривичните постапки.⁴¹

Според Законот за правда за децата, потребно е задолжително присуство на адвокат во определени случаи. Таков случај е, на пример, случајот кога дејствието на дете во ризик до 14 години со закон е предвидено како кривично дело за кое е утврдена казна затвор од најмалку пет години или кога постои загрозеност на личноста, правата и интересите на детето. Трошоците за адвокатот ги сносат родителите/или/от, односно старателите/или/от на детето, а доколку не се во состојба да ги платат, тие паѓаат на товар на Буџетот на РСМ и се исплатуваат

34 Член 68 став 8 од Законот за општа управна постапка, Службен весник на РСМ бр. 124/2015, 65/2018

35 Службен весник на РСМ бр. 96 од 17.05.2019 година (во примена од 25.05.2020 година)

36 Член 86 став 1 од Законот за управни спорови (во примена од 25.05.2020 година)

37 Службен весник на РСМ бр. 62/2006, 27/2008, 117/2009, 150/2010, 171/2010

38 Член 71 од Законот за кривична постапка, Службен весник на РСМ бр. 150/2010, 100/2012, 142/2016, 193/2016

39 Член 74 од Законот за кривична постапка

40 Член 75 од Законот за кривична постапка

41 Калајџиев, Г., Стојановски, В., Божиновски, А., *Анализа за зајакнување на можностите за задолжителна одбрана во кривичната постапка*, 1.01. Изворна научна статија УДК: 343.121.4-058.38(497.7), стр. 5-6

согласно со одредбите од Законот за бесплатна правна помош.⁴²

Одбраната на детето во сите фази на судската постапка е задолжителна. Ако самото дете или неговиот законски застапник не обезбеди бранител, тогаш судот по службена должност именува бранител од редот на адвокатите. Во случаите кога детето и неговите родители/или/от, односно старателите/или/от не се во состојба да ги платат трошоците за адвокатот, трошоците на одбраната паѓаат на товар на судскиот буџет.⁴³

Според Законот за нотаријатот, нотарската служба е дефинирана како „јавна служба што ја вршат нотари, кои се самостојни и независни носители на таа служба”,⁴⁴ а нотаријатот претставува „самостојна, независна јавна служба во која се вршат работи од видот на јавни овластувања, врз основа на закон”.⁴⁵ Нотарот претставува „лице што врши јавни овластувања утврдени со закон, именувано од Министерството за правда”.⁴⁶ Според законот, „нотарската служба опфаќа составување и издавање на јавни исправи за правните работи во форма на нотарски акт, изјави и потврди за факти врз основа на кои се востановуваат права или обврски, донесување решенија во постапка за издавање на нотарски платни налози, потврдување на приватни исправи (солемнизација), издавање на потврди, заверка на потпис и ракознак, на препис, на превод, примање на чување на исправи, на пари и на предмети од вредност заради нивно предавање на други лица или органи, како и вршење на доверени работи определени со закон”.⁴⁷

Законот предвидува дека во неколку точно определени случаи е потребно задолжително застапување на интересите на странката од страна на адвокат.⁴⁸ Притоа, се предвидува дека „доколку во постапката пред нотар со овој закон е пропишано задолжително учество на адвокат, адвокатите без оглед на нивниот број во конкретно правно дејствие пред нотар, имаат право на вкупна награда и трошоци во висина од 50% од наградата и трошоците за преземање на соодветното правно дејствие пропишани со Нотарската тарифа, додека нотарот кој го преземал соодветното правно дејствие има право на останатите 50% од наградата и трошоците”.⁴⁹

Во однос на трошоците, законот предвидува дека странката која има право да биде ослободена од трошоци во постапка според Законот за парнична постапка, може да побара од Нотарската комора да ја ослободи од плаќање на такса, награда и трошоци за преземање на дејствија од нотарот, а Комората ќе му ги надомести истите на нотарот кој постапувал.⁵⁰ Во законот не постојат експлицитни одредби за ослободување од плаќање на адвокатските трошоци кога се исполнети законските услови за тоа. Сепак, во овој контекст треба да се имаат предвид претходно споменатите одредби од Тарифата за награда и надоместок на трошоците за работа на адвокатите и Кодексот за професионална етика на адвокатите, адвокатските стручни соработници и адвокатските приправници на АКРСМ, кои ја регулираат

42 Член 25 од Законот за правда на децата, Службен весник на РСМ бр.148/2013

43 Член 90 од Законот за правда на децата

44 Член 2 став 1 од Законот за нотаријатот, Службен весник на РСМ бр. 72/2016, 142/2016

45 Член 2 став 2 од Законот за нотаријатот

46 Член 3 став 1 од Законот за нотаријатот

47 Член 3 став 2 од Законот за нотаријатот

48 Член 55, 56, 68 и 147 од Законот за нотаријатот

49 Член 153 став 6 од Законот за нотаријатот

50 Член 37 од Законот за нотаријатот

ситуацијата кога странката не е во можност да ги исплати наградата и трошоците за работата на адвокатот.

Законот за извршување ги утврдува правилата според кои извршителите постапуваат заради присилно извршување на судска одлука која гласи на исполнување на обврска, одлука донесена во управна постапка која гласи на исполнување на парична обврска, нотарски исправи и други извршни исправи предвидени со закон, како и заради извршување на брод и воздухоплов.⁵¹ Извршителите се лица кои вршат јавни овластувања утврдени со закон.⁵² Законот предвидува под кои точно определени услови е потребно задолжително застапување на интересите на странката од страна на адвокат.⁵³ Во законот не е предвидено ослободување од плаќање на трошоци кога странката не е во можност да ги исплати трошоците, односно кога се исполнети законските услови за тоа.

Во однос на фискалните импликации на обезбедувањето на *pro bono* правни услуги, треба да се земат предвид: Законот за регистрирање на готовински плаќања, Законот за персонален данок на доход, Законот за данок на додадена вредност и Законот за данок на добивка. Ниту еден од овие закони не содржи одредби кои го регулираат прашањето за обезбедување *pro bono* правни услуги, особено во однос на определени даночни ослободувања во случај на обезбедување ваков вид на услуги.

3. ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА ПРОБЛЕМОТ

Анализата на релевантната правна рамка покажува дека не постојат законски одредби кои го регулираат обезбедувањето на *pro bono* правни услуги. Дополнително, според резултатите од спроведените интервјуа со адвокати поединци и адвокати вработени во адвокатски друштва⁵⁴ заради идентификување на искуствата, ставовите и потребите на адвокатите во однос на обезбедувањето на правна помош на сиромашни граѓани, сите интервјуирани адвокати изјавиле дека во нивната адвокатска канцеларија, односно адвокатско друштво, не постојат правила и политика во однос на *pro bono* правната помош. Притоа, сите адвокати изјавиле дека во нивното работење како адвокати обезбедиле *pro bono* правна помош, додека лицата на кои им е потребен ваков вид на помош до нив дошле претежно преку лични познанства и препорака.

Имено, постои недостаток на точно определени правила и процедури во однос на ова прашање, како на ниво на закон, така и на ниво на адвокатска канцеларија, односно адвокатско друштво. Истовремено, постои недостаток на политики кои се насочени кон промовирање и развој на *pro bono* културата, за што делумно придонесува и фактот што постои скоро целосно отсуство на истражувања и анализи во оваа смисла.

⁵¹ Член 1 од Законот за извршување, Службен весник на РСМ бр. 72/2016, 142/2016

⁵² Член 11 алинеја 7 од Законот за извршување

⁵³ Член 28 став 1 од Законот за извршување

⁵⁴ Интервјуата ги спроведе Македонското здружение на млади правници, при што беа интервјуирани вкупно 15 адвокати поединци и адвокати вработени во адвокатски друштва.

Фразата *pro bono* најчесто се поврзува со правото, особено со неплатената работа, односно правната помош без награда дадена од страна на адвокатите.⁵⁵ Тргувајќи од тоа дека адвокатурата претставува самостојна и независна јавна служба што обезбедува правна помош и врши јавни овластувања во согласност со закон, како и дека правото на пристап до правда првенствено значи на секој поединец да му е гарантирано правото на пристап до суд, очекувано и логично е фразата *pro bono* вообичаено да се поврзува со правната помош без награда дадена од страна на адвокатите.

Следствено, очекувано е адвокатите да покриваат најголем дел од работата во оваа смисла. Во секој случај, при работата на предмети каде што адвокатот овозможува бесплатна правна помош (како државно финансирана правна помош) вклучен е секако и определен *pro bono* придонес, поради тоа што адвокатите работат на ваквите предмети за награда која е пониска од онаа која вообичаено ја наплатуваат согласно Тарифата за награда и надоместок на трошоците за работа на адвокатите.

Во овој контекст важно е да се истакне дека треба да се земат предвид и други правни професии кои се воспоставени како јавни служби и кои имаат удел во овозможувањето на пристап до правда за граѓаните. Такви професии се, пред сè, нотарите и извршителите. Имено, со пренесување на определени судски надлежности во надлежност на нотарите и извршителите, истовремено се пренесе и одговорност за обезбедување на определени права на граѓаните од нивна страна. Притоа, исто така треба да се има предвид дека правото на суд во себе го опфаќа и извршувањето, како интегрален дел.⁵⁶

Со оглед на претходно наведеното, а имајќи цел да се постигне поголем степен на еднаков пристап до правда за сите граѓани, особено за ранливите групи, потребно е на соодветен и прецизен начин да се регулира и вклучи *pro bono* придонесот и на останатите правни професии, во смисла на волонтерско пружање на правни услуги. Токму во овој контекст во документот скоро наизменично се употребуваат термините *pro bono* правни услуги и *pro bono* правна помош, имајќи притоа предвид дека терминот *pro bono* правни услуги е, генерално, посоодветен за нотарската и извршителската професија, за разлика од терминот *pro bono* правна помош, кој е посоодветен за духот и природата на адвокатската професија.

Дополнително, треба да се разгледа и можноста на соодветен начин да се регулира и вклучи *pro bono* придонесот на медијаторите. Имено, Законот за медијација предвидува дека „постапката на медијација може да биде бесплатна за страните во случај кога страните и медијаторот ќе се договорат за тоа или кога тоа е уредено со закон”.⁵⁷

Во секој случај, при регулирање на обезбедувањето *pro bono* правна помош, односно *pro bono* правни услуги, мора јасно да се направи дистинкција и да се потенцира дека не станува збор за бесплатна правна помош, која претставува државно финансирана правна помош што се спроведува преку системот за бесплатна правна помош регулиран од страна на државата, туку за правна помош,

⁵⁵ Buckley, M., Sims, J.H., and others, *supra* note 15, p.2

⁵⁶ Scordino v. Italy (no. 1) [GC], no. 36813/97, § 196, ECHR 2006-V

⁵⁷ Член 25 став 6 од Законот за медијација, Службен весник на РСМ бр.188/2013, 148/2015, 192/2015, 55/2016

односно правни услуги кои се пружаат волонтерски (без награда).

Оваа разлика е важна и од аспект на регулирање на работењето *pro bono* во рамки на даночната сфера. Имено, ваквото регулирање е многу важно од повеќе аспекти. Така, преку предвидување на своевидни даночни ослободувања ќе се стимулира и ќе се олесни обезбедувањето *pro bono* правна помош, како комплементарен начин за надополнување на државно финансираниот систем за бесплатна правна помош, а истовремено ќе се воспостави систем за евиденција и механизам за контрола во оваа смисла, со што би се превенирале и елиминирале евентуални злоупотреби.

Компаративните истражувања покажуваат дека обезбедувањето *pro bono* правна помош во најголем дел од државите во светот не е предвидено како задолжителна обврска, ниту, пак, се предвидуваат определени задолжителни таргети во смисла на исполнување определен минимум на *pro bono* часови.⁵⁸ Во неколку држави, каде што има добро развиен систем на обезбедување *pro bono* правна помош, предвидени се т.н. „аспиративни“ таргети. Такви држави се Австралија, Англија и Велс, САД и Сингапур.⁵⁹

Имено, според компаративните истражувања, во најголем дел од државите се преферира изнаоѓање и имплементирање на разни начини и решенија, кои го поттикнуваат и олеснуваат обезбедувањето *pro bono* правна помош, наспроти регулирањето на обезбедувањето *pro bono* правна помош како задолжително. Генерално, во државите постојат неколку вообичеани начини, односно ресурси за обезбедување *pro bono* правна помош, и тоа: адвокати поединци, *pro bono* програми на адвокатските фирми, *pro bono* програми на адвокатските комори, невладини организации и универзитетски правни клиници.⁶⁰

Во однос на адвокатските комори, компаративните истражувања покажуваат дека коморите на разни начини се обидуваат да го промовираат и олеснат обезбедувањето *pro bono* правна помош. Имено, адвокатските комори вложуваат напори да изнајдат креативни начини за да ги мотивираат адвокатите во контекст на обезбедувањето *pro bono* правна помош. Разбирливо, развиените решенија и практики во голема мера зависат од степенот на развој на *pro bono* културата, како и од расположливите ресурси.

Така, Адвокатската комора на Чешка повремено организира и обезбедува бесплатно правно советување во поголемите градови. Чешките адвокати, исто така, преку Етичкиот кодекс на Адвокатската комора се охрабруваат да „учествуваат во разумна мерка во проекти насочени кон промоција и одбрана на човековите права и слободи, без право на надомест“. Истовремено, Чешката адвокатска комора ја поддржува невладината организација „Про Боно Алијанса“ преку дискусии и учество на конференции и настани. Покрај тоа, Чешката адвокатска комора во рамки на одржувањето на својата годишна манифестација „Адвокат на годината“ вовеле и нова категорија за *pro bono* работа, со цел да се промовира *pro bono* работата меѓу адвокатите.⁶¹

58 Latham and Watkins LLP, A Survey of Pro Bono Practices and Opportunities in 84 jurisdictions, Pro Bono Institute, March 2016

59 Ibid., p.43, 191, 581, 692

60 Latham and Watkins LLP, supra note 58

61 Said, A., Harley, G., supra note 16, p.32

Во Англија и Велс, Протоколот *Pro Bono* на Велика Британија, кој е одобрен од адвокатските комори, дава дефиниција за *pro bono* практиката како „правен совет или застапување обезбедено од адвокатите во јавен интерес, вклучувајќи лица, добротворни организации и заедници кои не можат да си дозволат да платат за тој совет или застапување и каде јавни и алтернативни средства за финансирање не се достапни“. Покрај тоа, работата треба да биде бесплатна за клиентот и да се обезбеди доброволно, при што истата претставува „само додаток, а не замена за соодветен систем на државни финансирани правни услуги. Адвокатските комори на Англија и Велс се едни од организаторите на годишната Национална *pro bono* недела. Настанот ја промовира и прикажува работата што е направена во оваа област од страна на разни правни професионалци: адвокати, адвокатски приправници, студенти и други. Покрај тоа, се организираат и обезбедуваат голем број на награди во оваа област, на пример, Награда за извонредност во обезбедување на *pro bono* правна помош, наменета за адвокатски фирми, потоа Награда за обезбедување на *pro bono* правна помош, наменета за адвокатски комори и слично.⁶²

Работењето *pro bono*, исто така, се поттикнува и од страна на адвокатските комори во Шпанија. Во оваа смисла, Адвокатската комора на Мадрид дава дефиниција за *pro bono* правната помош како „доброволен бесплатен правен совет за сиромашните, социјално ранливите и социјално исклучените лица или заедници и организациите кои им помагаат“. Притоа, се нагласува дека *pro bono* работата е опфатена со истите правила на професионално однесување како и редовните платени правни услуги и подлежи на истите правила за одговорност. Мадридската адвокатска комора, како и уште некои адвокатски комори во Шпанија, обезбедува своевидна изјава за социјална одговорност, која адвокатите се охрабруваат да ја потпишат. Покрај тоа, Адвокатската комора на Мадрид го формира Центарот за социјална одговорност на адвокатите, кој ја надгледува и промовира *pro bono* практиката што ја спроведуваат адвокатски фирми и индивидуални адвокати.⁶³

Адвокатската комора на Романија работи на создавање на програми насочени кон зголемување на свеста за *pro bono* активности и вклучување во истите. Притоа, Романската адвокатска комора идентификувала потреба од диверзификација на видовите настани и активности организирани од нејзина страна, со цел да се зајакне интеракцијата помеѓу адвокатската професија и неправосудните области, како што е сферата на невладиниот сектор. Комората иницира кампањи за *pro bono* и социјална одговорност. Меѓудругото, овие проекти се дизајнирани и за да ублажат одредени негативни перцепции во однос на адвокатската професија, со цел да се зголеми довербата на јавноста.⁶⁴

Канадската адвокатска комора има *pro bono* комитет, кој има мандат да ги признае и поддржува напорите на *pro bono* адвокатите, да споделува информации за *pro bono* активностите низ целата земја и да им обезбедува ресурси на адвокатите во приватната пракса, јавниот сектор и корпоративниот сектор. Оваа комора на својата веб-страница има наведено бројни *pro bono* можности.⁶⁵

62 Ibid.

63 Ibid. p.32-33

64 Latham and Watkins LLP, supra note 58, p.534

65 Latham and Watkins LLP, supra note 58, p.118-119

Во однос на Американската адвокатска комора, генерално, не постои задолжителен услов наметнат од страна на државните адвокатски комори за адвокатите да ги обезбедуваат своите услуги *pro bono* или да известуваат за *pro bono* услуга. Сепак, Модел правилото на Американската адвокатска комора 6.1 предвидува дека „Секој адвокат има професионална одговорност да пружа правни услуги за оние кои не се во можност да платат. Адвокатот треба да има аспирација да пружа најмалку 50 часови *pro bono* јавно-правни услуги годишно”. Во рамки на Американската адвокатска комора постои Постојан комитет за *pro bono* и јавни услуги, како и Центар за *pro bono*, кој обезбедува техничка поддршка и планирање на голем број клучни конституенти во оваа сфера, вклучително и адвокатски комори, *pro bono* програми, правни факултети и слично. Исто така, комората традиционално организира годишна Национална прослава за *pro bono*.⁶⁶

Имајќи предвид дека стимулирањето и олеснувањето на обезбедувањето *pro bono* правна помош всушност придонесува кон овозможување повисоко ниво на ефективен и еднаков пристап кон правда за сите граѓани, особено за сиромашните и маргинализираните групи, се очекува и државата на соодветен начин да го поддржи овој процес. Имено, доколку се разгледаат компаративните искуства, може да се заклучи дека државите, генерално, се активно вклучени во процесот на поттикнување и олеснување на обезбедувањето *pro bono* правна помош.⁶⁷

Постојат повеќе начини на кои државата може да придонесе во оваа смисла. Еден од тие начини, како што веќе беше споменато, е да се усвојат определени регулативи во рамки на даночната сфера, во насока на предвидување соодветни даночни ослободувања и олеснувања. Понатаму, во определени држави се бара од адвокатските фирми кои конкурираат на тендер за да обезбедуваат правни услуги на владата, да се заложат за обезбедување *pro bono* правни услуги во определен процент од вредноста на понудата. Таков е случајот со Австралија, каде што владата има одредени барања за *pro bono* работата на адвокатските фирми кои конкурираат да бидат дел од нивните советодавни панели. На пример, во австралиската држава Викторија, се бара од адвокатските фирми да извршат најмалку 10 проценти *pro bono* работа од вкупната вредност на понудата.⁶⁸

Што се однесува до останатите начини и ресурси за обезбедување *pro bono* правна помош, односно *pro bono* правни услуги, во повеќе држави постојат разни видови на организации кои го помагаат и поддржуваат процесот на поврзување меѓу даваталите на ваква помош и услуги и лицата кои имаат потреба од нив, како и невладини организации кои пружаат *pro bono* правна помош во определени области, на начин и во мера во која тоа го дозволува законот на конкретната држава. Значајна улога во оваа смисла имаат и универзитетските правни клиници, кои имаат можност на разни начини да го помогнат процесот на обезбедување *pro bono* правна помош.⁶⁹

Исто така, во повеќе држави, особено државите каде што има поразвиена *pro bono* култура, адвокатските канцеларии имаат воспоставено свои *pro bono* програми и протоколи. Вообичаено, поттик за адвокатските фирми во држави со понизок

66 Latham and Watkins LLP, *supra* note 58, p.692

67 Latham and Watkins LLP, *supra* note 58

68 Latham and Watkins LLP, *supra* note 58, p.51

69 Latham and Watkins LLP, *supra* note 58

степен на развиеност на *pro bono* култура да воспостават свои *pro bono* политики и програми е потребата да бидат конкурентни на меѓународниот пазар или да ја усогласат нивната практика со *pro bono* културата на нивните меѓународни партнери.⁷⁰

4. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Од анализата на релевантната правна рамка може да се заклучи дека постои недостаток на законски одредби кои го регулираат обезбедувањето на *pro bono* правна помош, односно *pro bono* правни услуги. Така, не постојат точно определени правила и процедури во однос на ова прашање, како на ниво на закон, така и на ниво на адвокатска канцеларија, односно адвокатско друштво. Истовремено, постои недостаток и на соодветни политики кои се насочени кон промовирање и развој на *pro bono* културата. Недостатокот на соодветни политики во оваа смисла делумно се должи и на фактот што за ова прашање постои скоро целосно отсуство на истражувања и анализи. Во секој случај, целокупната состојба на работите не овозможува целосен развој на *pro bono* културата и потенцијалот што го носи оваа можност во насока на обезбедување на повисок степен на пристап до правда, особено во однос на ранливите категории на граѓани.

Имено, не постои структуриран пристап кон обезбедување на вакви услуги, а најголемиот дел од *pro bono* правната помош која ја пружаат адвокатите се обезбедува на *ad hoc* основа, како резултат на добронамерната средба на понудата и побарувачката, односно свеста за морална, професионална и општествена одговорност на определен дел од адвокатите, наместо како резултат на рационализиран и систематски пристап. Според спроведените истражувања, се чини дека свеста кај адвокатите во однос на ова прашање е на завидно ниво, додека истото не би можело со сигурност да се тврди за лицата на кои им се потребни вакви услуги и кои не се доволно информирани за достапноста на ваква помош. Истовремено, во рамките на истражувањата како проблем е посочен и недостигот од соодветен механизам на поврзување на овие лица со адвокати кои нудат *pro bono* правна помош.

Исто така, се чини дека постојат и определени ограничувања од практичен и даночен аспект што може да влијаат на подготвеноста или можноста на адвокатите да обезбедуваат *pro bono* правна помош. Имено, адвокатите може да се судрат со дестимулирачки елементи од аспект на даночната сфера во контекст на обезбедувањето *pro bono* правна помош. Така, на пример, адвокатите поедници и адвокатските друштва коишто се регистрирани како ДДВ даночни обврзници се должни да го платат ДДВ-то за сите видови на правна помош кои ги пружаат без оглед дали биле обезбедени волонтерски, односно бесплатно, во форма на *pro bono* правна помош.

Покрај тоа, пружањето на *pro bono* правна помош би можело, барем во теорија, да

⁷⁰ Latham and Watkins LLP, *supra* note 58, p.533

ги изложи адвокатите на дисциплински санкции, имајќи предвид дека Тарифата за награда и надоместок на трошоците за работа на адвокатите предвидува минимална висина на надоместот за правна помош дадена од страна на адвокатите, при што наплатувањето и договарањето на пониска награда за застапување и пружање правна помош спротивно на висината утврдена со Тарифата претставува дисциплинска повреда. Според Тарифата, адвокатот е должен на странката која по законот може да биде ослободена од плаќање на трошоци на постапката (сиромашко право) да ѝ даде бесплатна правна помош. Сепак, надвор од системот за бесплатна правна помош воспоставен од страна на државата, адвокатите објективно не се секогаш во можност да ја проверат квалификуваноста на странките кои се повикуваат на сиромашно право, па би можеле, во теорија, да бидат изложени на дисциплински санкции за давање бесплатна правна помош, односно *pro bono* правна помош врз основа на достава на неvistинити податоци од нивните странки.

Дополнително, се поставува и прашањето во однос на плаќањето на судски и административни такси, трошоци за вештачење и други трошоци на постапката. Имено, решавањето на овие прашања е исто така важно за да се овозможи и олесни обезбедувањето на *pro bono* правна помош.

Сето горенаведено укажува на потребата од воспоставување на систематски и структуриран начин на обезбедување на *pro bono* правна помош, со цел да се олесни пристапот кон правда на оние лица на кои им е потребна таква помош. Притоа, би требало да се тргне од законското уредување на ова прашање, кое понатаму ќе се преточи во подзаконски акти со кои се утврдуваат прецизни правила и процедури за операционализација на законските одредби.

Во оваа смисла, се чини дека една од водечките улоги би требало да припадне на адвокатите, имајќи ја предвид дефиницијата на адвокатурата како самостојна и независна јавна служба што обезбедува правна помош и врши јавни овластувања во согласност со закон. Притоа, треба да се имаат предвид и други правни професии кои се воспоставени како јавни служби и кои имаат удел во овозможувањето на пристап до правда за граѓаните, како што се нотарите и извршителите. Имено, потребно е на соодветен и прецизен начин да се регулира и вклучи *pro bono* придонесот и на останатите правни професии. Дополнително, во оваа смисла треба да се прецизира и *pro bono* придонесот на медијаторите.

Секако, за успешно реализирање на една ваква одговорна задача неопходно е партнерство и соработка со релевантните државни органи, останатите учесници во правосудниот систем, невладиниот сектор и академската заедница. Имено, според анализата на контекстот и проблемот во однос на обезбедувањето *pro bono* правна помош, односно *pro bono* правни услуги, и посочените прашања кои се јавуваат како пречки во оваа смисла, недвосмислено може да се тврди дека е потребна соработка и поддршка од повеќе клучни чинители во однос на системското решавање на ова прашање.

Исто така, се чини дека е неопходно да се обрне внимание и на дефинирањето на *pro bono* правната помош, односно *pro bono* правните услуги, имајќи предвид дека *pro bono* придонесот во однос на овозможување на повисок степен на

пристап до правда, особено во однос на ранливите категории граѓани, може да се јави во повеќе форми. Во оваа смисла, би можело да се опфати и стратешкото застапување, чија основна цел е да се решаваат системски проблеми, кои засегаат поголеми групи на граѓани. Притоа, многу е важно да се потенцира дека станува збор за институт којшто е различен од институтот бесплатна правна помош и којшто е воспоставен како државно финансирана правна помош, согласно Законот за бесплатна правна помош. Истовремено, важно е да се посочи дека квалитетот на обезбедувањето на *pro bono* правна помош подлежи на истите професионални акти и правила како и регуларното давање правна помош.

Важно прашање на кое треба да се обрне внимание е и промовирањето на *pro bono* културата и подигнувањето на свеста за можноста за обезбедување на *pro bono* правна помош, односно *pro bono* правни услуги, како во однос на оние кои можат да дадат *pro bono* придонес во оваа смисла, така и во однос на лицата на кои им е потребна ваква помош. Исто така, значајно е и уредувањето на прашањето за поврзување на давателите на *pro bono* правна помош, односно *pro bono* правните услуги и лицата кои имаат потреба од тоа.

На обезбедувањето *pro bono* правна помош не може и не треба да се гледа како можен начин на замена или алтернатива на државно финансираниот систем за бесплатна правна помош. Согласно меѓународните стандарди и обврски, државата е должна да обезбеди ефективен систем на правна помош финансиран од страна на државата, додека обезбедувањето *pro bono* правна помош може да служи само како комплементарен начин за дополнување на овој систем.

Во секој случај, неоспорно е дека мора да се работи на создавање на позитивен двигател за прифаќање на проактивен став за *pro bono* работење, со што ќе се работи на исполнување на одговорностите кон заедницата и подигнување на степенот на пристап кон правда. Обезбедувањето *pro bono* правна помош, односно *pro bono* правни услуги и бројните креативни нови пристапи за испорака на *pro bono* придонес во оваа смисла, може да ги дополнително владините програми, односно да ги зголеми можностите за пристап кон правда за сиромашните и маргинализираните групи граѓани. Имено, потпирањето на јавно финансирање истовремено значи и дека буџетот за правна помош е ограничен. Од овие причини, имајќи го предвид сето горенаведено, може да се заклучи дека преку воспоставување на едно вакво своевидно партнерство, соработка и дијалог меѓу клучните чинители, во смисла на овозможување и олеснување на обезбедувањето *pro bono* правна помош, односно *pro bono* правни услуги, еднаквиот пристап кон правда за сите може да претставува многу пореална цел отколку што е сега.

БИБЛИОГРАФИЈА

Литература:

- Buckley, M., Sims, J.H., and others, “Tension at the Border”: Pro Bono and Legal Aid, A Consultation Document prepared by the Canadian Bar Association’s Standing Committee on Access to Justice, The Canadian Bar Association, Ottawa, 2012
- European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, *Handbook on European Law Relating to Access to Justice*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2016
- Gruodyte, E., *Pro Bono Work vs. Legal Aid: Approaches to Ensuring Access to Justice and the Social Responsibility of the Attorney*, Baltic Journal of Law and Politics, Volume 5, Number 2, 2012
- Калајџиев, Г., Стојановски, В., Божиновски, А., *Анализа за зајакнување на можностите за задолжителна одбрана во кривичната постапка*, 1.01. Изворна научна статија УДК: 343.121.4-058.38(497.7)
- Коцевски, Г., Зефиќ, П., Црвенковска, С., *Извештај за можностите и перспективите на про боно правната помош во Република Македонија*, Македонско здружение на млади правници, Скопје, 2018 г.
- Latham and Watkins LLP, *A Survey of Pro Bono Practices and Opportunities in 84 jurisdictions*, Pro Bono Institute, March 2016
- Said, A., Harley, G., *Comparative Analysis of Bar Associations and Law Societies in Select European Jurisdictions*, World Bank Multi-donor Trust Fund for Justice Sector Support in Serbia, 2017
- Шкарик, С., Силјановска-Давкова, Г., *Уставно право, Култура*, Скопје, 2009, стр.745

Прописи:

- Закон за адвокатура, Службен весник на РСМ бр. 59/2002, 10/2003, 34/2003, 60/2006, 29/2007, 8/2008, 106/2008, 20/2009, 117/2009, 135/2011, 113/2012, 148/2015
- Закон за бесплатна правна помош, Службен весник на РСМ бр.101/2019 од 22.05.2019 година
- Закон за извршување, Службен весник на РСМ бр. 72/2016, 142/2016
- Закон за кривична постапка, Службен весник на РСМ бр. 150/2010, 100/2012, 142/2016, 193/2016
- Закон за медијација, Службен весник на РСМ бр. 188/2013, 148/2015, 192/2015, 55/2016

- Закон за нотаријатот, Службен весник на РСМ бр. 72/2016, 142/2016
- Закон за општа управна постапка, Службен весник на РСМ бр. 124/2015, 65/2018
- Закон за парнична постапка, Службен весник на РСМ бр. 79/2005, 110/2008, 83/2009, 116/2010, 124/2015
- Закон за правда на децата, Службен весник на РСМ бр.148/2013
- Закон за управни спорови, Службен весник на РСМ бр. 96 од 17.05.2019 година (во примена од 25.05.2020 година)
- Закон за управни спорови, Службен весни на РСМ бр. 62/2006, 27/2008, 117/2009, 150/2010, 171/2010
- Кодекс за професионална етика на адвокатите, адвокатските стручни соработници и адвокатските приправници на АКРСМ
- Правилник за дисциплинска одговорност на АКРСМ од 10.09.2018 година
- Тарифа за награда и надоместок на трошоците за работа на адвокатите, Службен весник на РСМ бр. 4/1994, 80/2002, 14/2005, 20/2005, 22/2008, 153/2008, 147/2009, 152/2009, 164/2010, 164/2010, 35/2011, 51/2012, 111/2015, 122/2016, 126/2016, 11/2017, 13/2017
- Устав на РСМ, Службен весник на РСМ бр. 52/1991; 1/1992; 31/1998; 91/2001; 84/2003; 107/2005; 03/2009; 49/2011; 6/2019
- Пресуди на Европски суд за човекови права: *Airey v. Ireland*, 9 October 1979, § 26, Series A no. 324 *Scordino v. Italy* (no. 1) [GC], no. 36813/97, § 196, ECHR 2006-V
- Пресуди на Европски суд на правдата: *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH v. Bundesrepublik Deutschland*, 22 December 2010, § 48, C-279/09

Издавач:

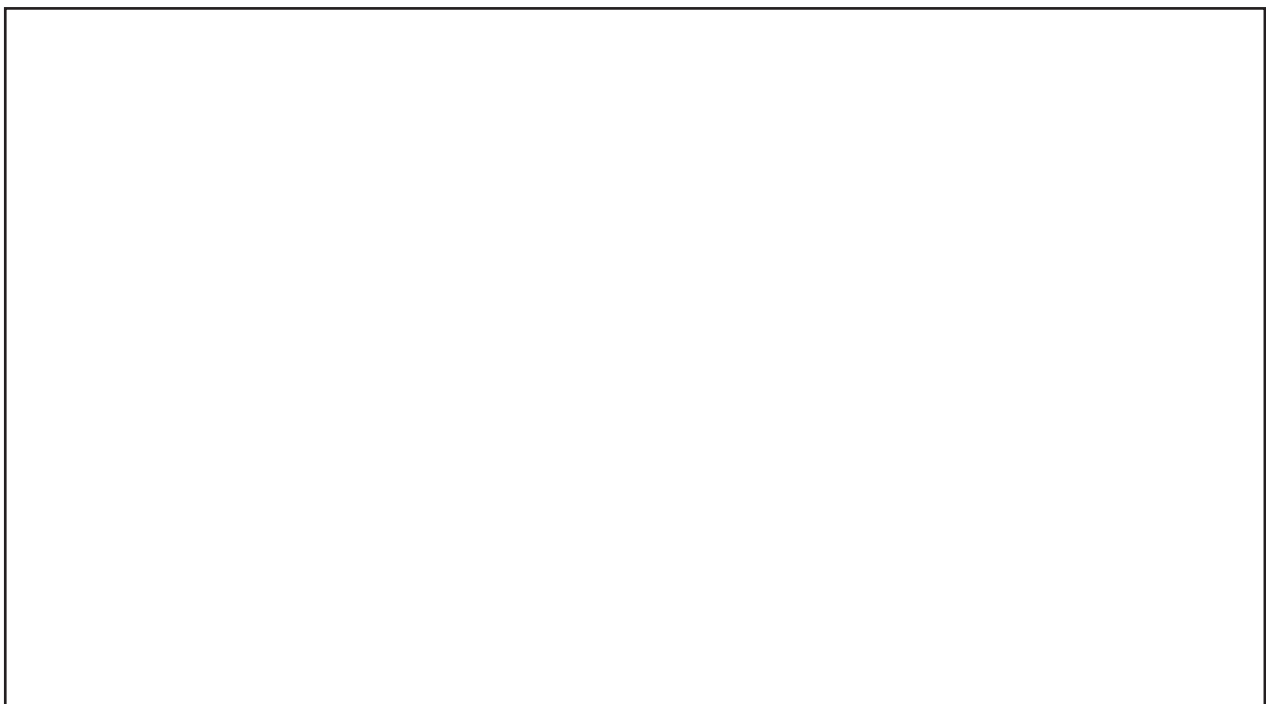
Македонско здружение на млади правници
ул. Донбас 14-1/6, Скопје
тел. 02/3220-870, е-пошта: contact@myla.org.mk

Автор:

д-р Јелена Ристиќ

Уредници:

Гоце Коцевски
Светлана Црвенковска

Проектот „ Унапредување на про боно правната помош и алтернативните начини за решавање на спорови во РСМ“ е финансиран од Фондацијата Отворено општество - Македонија. Содржината на овој документ е единствена одговорност на авторите и на грантистот, и на ниту еден начин не може да се смета дека ги изразува гледиштата и ставовите на Фондацијата Отворено општество- Македонија.

